

E. Semih Yalçın-Salim Koca, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi*

Yenal ÜNAL**

Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş sürecinde yaşanan siyasi, askeri, sosyal ve düşünsel faaliyetler bugün hâlâ önemini ciddiyetle muhafaza etmeye devam etmektedir. 2016 yılı koşullarının yaşandığı günümüzde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu geniş coğrafi bölgede yaşanan her türlü gelişmede, özellikle Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikirlerin hâlâ etkisini ve tesiri görmek mümkündür. Görünen gerçek o ki Türkiye'nin 21. yüzyılda oldukça sağlam temelli bir gelecek oluşturabilmesi için sık sık hafızasını yoklaması gerekecektir. Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar önce Batılı devletler karşısında geri kaldığını özellikle Karlofça Antlaşması'yla sert bir biçimde anlamasından sonraki süreçte girişmeye çalıştığı reform hareketlerinden itibaren yaşanan her türlü gelişmenin bütün ayrıntılarıyla bilinmesi, tartışılması ve araştırılması bugünün şekillendirilmesinde artık vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde gerek Türkiye'de gerek Türkiye'nin toprak komşusu olduğu coğrafyalarda kan ve gözyaşı akmaya devam etmektedir. Özellikle Ortadoğu bölgesinde günlük 10-15 insanın katledilmesi, öldürülmesi veya işkenceye tabi tutulması artık bu coğrafyada yaşayan beşeriyetin hayatının bir parçası hâline gelmiştir.

19. yüzyıl boyunca Düvel-i Muazzama'nın, Osmanlı Devleti üzerinde oynadığı oyunlar günümüzde Türkiye de dâhil olmak üzere bütün Ortadoğu'da aynen sürdürülmektedir. Bu satırların yazıldığı günlerde ağırlıklı olarak Suriye'de faaliyet gösteren ve Türkiye'ye saldırma

---

* E. Semih Yalçın-Salim Koca, *Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi*, 344 sayfa, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012, 3. Baskı, ISBN 978-975-267-653-4.

** *Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yenalunal@yahoo.com.*

potansiyeline sahip bir örgüte, Türkiye'nin NATO'dan müttefiki olan Amerika Birleşik Devletleri'nin 50 tonluk bir askeri yardımda bulunduğu haberi basın âlemini inletmektedir.

Hatırlanacağı üzere, I. Dünya Savaşı yıllarında büyük güçlerce oluşturulan ve 3 Mart 1918 Brest-Litovsk Antlaşması'yla savaştan çekilen Rusya tarafından dünya kamuoyuyla paylaşılan gizli antlaşmalarla varılmak istenen amaçlar çeşitli nedenlerle tam anlamıyla başarıya ulaştırılamamıştı. Özellikle İngiltere ve Fransa, o dönem için Osmanlı topraklarının önemli bir bölümü olan Anadolu coğrafyası üzerinde gerçekleştirmeyi planladıkları tasarrufları Türk halkının olağanüstü azim ve gayreti sayesinde gerçekleştirilememişti. Gerçekleştirilememişti ancak günümüzde dünyanın önde gelen büyük güçlerinin hâlâ o hedefleri bir çöpe atmadıklarını çıplak gözle görebiliyoruz. Bugün Türkiye'yi, Ortadoğu'yu, yakın başka coğrafyaları kısacası bu bölgede yaşayan insanları güzel günlerin beklediğini söylemek oldukça zordur. Tam tersine bu coğrafya beşeriyetini çok daha zorlu zamanların beklediğini belirtmek hiç de zor değildir. Bu nedenle dünyayı son 300-400 yıldır yönlendiren büyük devletlerin yani Düvel-i Muazzama'nın özellikle Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve yeni Türk Devleti'nin kuruluşu yıllarında uyguladığı askeri ve siyasi politikaların mükemmelce analiz edilmesi özellikle Türk milleti adına bir büyük zaruret hâline gelmiştir. Ancak bu sayede sağlıklı bir gelecek planlaması yapılabilir.

Belirtilen bu hususlar çerçevesinde bugünün anlaşılmasında günümüz adına en önemli tarihi dönemeçlerden biri Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş evresidir. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'yle başlayıp Millî Mücadele'nin sonuna kadar devam eden olaylar üzerine eğilmek ve bu dönemi anlamaya çalışmak sadece tarihçilerin değil; Türk toplumunun bütün kesimleri için de bir büyük gereksinimdir. Çünkü bu dönem, üzerinde sürekli yeni keşifler yapılabilecek ve günümüz adına aydınlatıcı bilgiler ortaya konulabilecek bir laboratuvar hüviyeti taşımaktadır.

Bu önemli sürecin bilinmesi gereken en önemli adımlarından biri de Mustafa Kemal Paşa'nın yapmış olduğu faaliyetlerin izinin sürülmesidir. Çünkü yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'nin çöküntülerinin içerisinden çağdaş ve modern bir devlet kurup, dönemin siyasi ve askeri gelişmelerini o dönem adına hiç kimsenin beklemediği bir istikâmete sevk edecek olan bu büyük şahsiyetin yapmış olduğu faaliyetler, inkılap hareketleri ve ortaya koyduğu düşünceler bugün de öneminden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Tam tersine yukarıda üzerinde durduğumuz gelişmelerden dolayı Mustafa Kemal, belki de eskisinden çok daha önemlidir. Çünkü bugünün Türkiye'si ve Ortadoğu milletleri başta olmak üzere dünyanın neresinde olursa olsun

işkence gören, ezilen, hırpalanan ve ekonomik sömürüye tabi tutulan bütün halkların Mustafa Kemal'e dün olduğundan çok daha fazla ihtiyacı vardır.

Nitekim tartışma konusu olarak tespit ettiğimiz *Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi* adlı eser Mustafa Kemal Paşa'nın, 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelişinden 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışına kadar geçen süreçte yaşanan olayları irdelemesi hasebiyle çok önemli bir neşriyattır. Millî Mücadele'yi teşkilatlandırarak ve onun lideri konumuna geçecek olan Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirdiği her ter türlü faaliyet ve gerçekleştirmek istediği bütün düşünceler Cumhuriyet tarihi için büyük bir önem taşımaktadır.

Fakat bu büyük devlet adamının siyasi ve askeri faaliyetlerinin en az bilindiği dönemlerden biri olan Mütareke Devrinde İstanbul'da gerçekleştirdiği teşebbüsler tam anlamıyla gün yüzüne çıkarılmış değildir. Bu nedenle tartışma konumuz olan bu eser, Mustafa Kemal'in, İstanbul'daki her türlü teşebbüsünü, siyasi faaliyetlerini, düşüncelerini, birçok devlet adamı ve asker arkadaşlarıyla yapmış olduğu toplantıları belgelerle ortaya koyması açısından yakın dönem Türk tarihi yazınında büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Eserin hazırlanış gayesi Asım Us'un, 11 Ekim 1956 tarihinde *Vakit* gazetesinde Mustafa Kemal'e attığı "*İstiklal tarihinin başı ve başlangıcı olmak üzere benim İstanbul'daki faaliyet ve temaslarım henüz herkesçe malûm değildir*" cümlesinden hareketle Mustafa Kemal Paşa'nın, bu oldukça karmaşık ve karanlık süreçte gerçekleştirdiği faaliyetlerini ve temaslarını gün yüzüne çıkarmaktır. Bu cümleden hareket eden araştırmacılar E. Semih Yalçın ve Salim Koca, konuyla birebir alakalı olarak muhtelif tarihlerde kaleme almış oldukları makale çalışmalarını yeni bir yorumla güçlendirerek *Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi*, adlı eserde birleştirmeye çalışmışlardır. Yazarların geçmiş yıllarda kaleme almış oldukları birçok makalenin yeni bir yöntem temelinde bir araya getirilmesiyle hazırlanmış olan bu eserde mütareke sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın, İstanbul'da nasıl bir yol takip ettiği her yönüyle incelenmeye ve Anadolu'ya geçişinde rol oynayan faktörler tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, 30 Ekim 1918'den sonraki süreçte Osmanlı ülkesinin ve Türk milletinin üzerini kaplayan kara bulutların dağıtılması amacıyla can havliyle ülkesi ve milleti için çaba harcayan askeri ve siyasi bir kişiliktir. Mütareke Döneminde ülkenin kapalı ufğunun açılabilmesi ve aydınlık yarınların inşa edilebilmesi için hâlâ bir şeyler yapılabileceğine inanan nadir kimselerdendir. Bu nedenle 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelişinden, 16 Mayıs 1919'da yine bu şehirden ayrılışına kadar her

kademeden asker, bürokrat, devlet adamı, yazar ve aydınla görüşmüş ve çeşitli istişarelerde bulunmuştur.

Suriye cephesinden İstanbul'a ilk geldiği dönemlerde bürokratik ve idari alanlarda doğru işler yapılırsa birçok şeyin değişebileceğine inanan Mustafa Kemal Paşa, Payitahttaki yöneticiler ve devlet adamları nezdinde yapmış olduğu çeşitli teşebbüslerden edindiği tecrübelerden yola çıkarak artık tek çıkış yolunun Anadolu'ya yönelmek olduğunu anlamış ve bütün gücünü Anadolu'ya geçmek, askeri ve idari mekanizmaları tek bir parçada birleştirmek ve vatani düşman istilasından kurtarmak için harcamıştır.

İstanbul'a geldikten sonra birçok mühim teşebbüsünün akamete uğramasından sonra devleti yöneten kişilerden ve zümrelerden ümidini kesen Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçip orada neler yapacağını planlarını çizmeye başlamıştır. Mustafa Kemal'in, Mütareke Döneminde İstanbul'da, istikbale dair düşüncelerini, planlarını, vatanseverliklerine güvendiği komutanlarla yaptığı toplantıları, matbuat yoluyla gerçekleştirmek istediği amaçları kısacası her türlü temasını ve faaliyetini içine alan 13 Kasım 1918-16 Mayıs 1919 dönemini irdeleyen *Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi*, başlıklı bu kitap Mustafa Kemal'i bugün daha iyi anlamamıza katkı sağlayan bir araştırmadır.

Mustafa Kemal Paşa'nın yani üzerinde yaşadığımız ülkenin kurucusunun hayatının en az bilinen ve en mühim faaliyetlerini içine alan bir dönemini aydınlatan bu eserin tanıtım yazısında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bu eserin hazırlanış gayesi Asım Us'un 11 Ekim 1956 tarihli Mustafa Kemal'e attığı şu sözlerin cevabını bulmaktan ibarettir. 'İstiklal tarihinin başı ve başlangıcı olmak üzere benim İstanbul'daki faaliyet ve temaslarım henüz herkesçe malum değildir.' Bu hassas dönemi inceleyenler yapmış oldukları kıymetli araştırmalarda bazı noktaları eksik bırakmışlar bu durum ise Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesinin sebep ve sonuçları hususunda hâlâ tartışmaların devam etmesine neden olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın niçin ve hangi şartlarda Anadolu'ya çıktığı sorusunun cevabını o günlerin tarihi hadiseleri içinde aramak 'tarihi gerçeklik' adına takip edilmesi gereken 'resmi tarih' alternatif tarih veya öteki tarih gibi isimlendirmelerden kaçınarak tartışılan hadiselerin belgelerini ortaya koymak suretiyle okuyucuyu ve zamanı mutlak hakem tayin edebilmektir. Daha önce yazılan makaleleri bir araya getirerek yeni bir yöntemle ortaya koymaya çalıştığımız bu eserde mütareke sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da nasıl bir yol takip ettiğini her yönüyle incelemek ve onun Anadolu'ya geçişinde rol oynayan faktörleri tek tek tespit etmek amaçlanmıştır. Bunu yaparken 90 yıldır telif tetkik ve hatıra türü eserlerde sürdürülen Sultan Vahdeddin-Mustafa Kemal Paşa kavgasına tarihi gerçeklik

adına cevap verilmeye çalışılmıştır. Olaylara bakış açımız sebep sonuç ilişkisiyle ele alınmış böylece sadece hikâye olmaktan çıkaracağımız tarihi meseleler okuyucuya belgelenmiş bir şekilde ve inkârı mümkün olmayan delillerle sunulmuştur. Bütün bunları yaparken sadece eskiyi ihya etme gayreti içinde olmadığımız gibi yeni dönemin oluşumundaki sancılar ve sıkıntılar da gözlem altına alınmıştır. Tarihi olayların değerlendirilmesinde sadece kişilere bağlı kalınmamış ve böylece vakanüvislerin sıkça yaptıkları değer yanlışlarına düşülmemeye çalışılmıştır.”

Bu izahattan sonra rahatlıkla ifade edebiliriz ki modern Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, sadece 20. yüzyılın değil bütün insanlık tarihi göz önüne alındığında dünyanın en önde gelen liderlerinden biri olan Mustafa Kemal Atatürk'ü okumak, anlamak ve örnek almak bugünün bireyleri tarafından üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir husustur. O, Millî Mücadele'yi başarıya ulaştırıp İngiliz destekli Yunan ordusunu Anadolu'dan attıktan sonraki dönemde, dünyanın mazlum milletleri biraz da şaşkın bir vaziyette ayağa kalkmış, İngilizlerin ve onların desteklediği orduların da bütün zorluklara rağmen yenilebileceğini görmüşlerdir. Hatırlanacağı üzere büyük zaferin kazanılmasını müteakip Mustafa Kemal Paşa'ya, dünyanın dört bucağından telgraf yağmaya başlamıştı. Hakir görülen Asya ve Afrika halkları birden bire heyecana kapılmışlardı. Fas'tan, Tunus'a, Cezayir'den, Mısır'a, Filistin'den, Hindistan'a, Seylan adasından, Afganistan'a, bütün Orta Asya Türklerinden, Sibirya'ya, Mançurya'dan, Japonya'ya ve Güney Afrika'ya kadar bütün memleketlerden tebrik, kutlama telgrafları ve mektupları Ankara'ya ulaşmıştır.

Bütün insanlığa büyük bir örnek teşkil eden ve Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk milleti tarafından başarılan Millî Mücadele harekâtı, belirli bir plan dâhilinde gelişen düşünce ve faaliyetlerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İşte bu büyük hareketin fikirsel temellerinin atıldığı, memleketin kaderinin tersine çevrilebilmesi için gerekli çarelerin arandığı, birçok askeri ve siyasi toplantının yapıldığı Mustafa Kemal Paşa'nın 13 Kasım 1918 ve 16 Mayıs 1919 tarihleri arasında İstanbul'da bulunduğu dönemde gerçekleşen faaliyetler, en az sonraki dönemde yaşanan gelişmeler kadar mühimdir. Bu nedenle hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunduğumuz *Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi* adlı eser, bu büyük devlet adamının İstanbul'daki faaliyetlerini aydınlatması ve gün yüzüne çıkartması bakımından üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir yapıt olarak karşımıza çıkmaktadır.